

UČITELJSKI TOVARISŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 3.

V Ljubljani, 1. februarja 1883. l.

XXIII. leto.

Naloga in delovanje ljudskega učitelja, da si pridobi ljubezen in spoštovanje národa.

(Govoril 28. dec. preteč. l. v „Slov. učit. društvu“ **Ivan Tomšič**.)

(Konec.)

Velike važnosti je tudi to, s kom se učitelj druží, in koga si v prijatelje izbira. Ljudskemu učitelju bodi naloga, da se druží in občuje le s takimi ljudmi, ki so čistega, plemenitega značaja — to je, s pravimi rodoljubi in poštenjaki. Kdor se s takimi ljudmi druží, naučí se mnogo dobrega in koristnega. Ker je pa silno težavno za ljudskega učitelja obvarovati se hudobnih, lehkoumnih in opravljenih ljudi, posebno užé zaradi tega, ker imajo ravno taki ljudje po največ jako sladko in uglačeno besedo na jeziku, ter jih je težko izpoznati, da so mu nevarni, ter se jih je treba izogibati, vender se jih ljudski učitelj lahko ubrani, ako se bolj poredko ž njimi pečá, malo ž njimi občuje ter jim kolikor najmenj mogoče svoje težnje in misli razkriva, ž njimi naj se nikar ne bráti in si jih ne izbira v prijatelje; kadar jih pa izpozná, ter vidi, kako je ž njimi, potem pa le roke k sebi, in išče naj si boljših in zvestejših prijateljev. Sploh naj si učitelj zapomni, da z mnogimi ljudmi se družiti in brátiti ni bilo še nikoli dobro. — Človek se preveč obvezuje, izgubiva čas ter postaja vedno bolj nesposoben za pravo in iskreno prijateljstvo, katero je le iz majhnega števila, redkih prijateljev, vrlih in sposobnih mož, ki bi nas mogli povzdigniti k izomiki in kreposti. Ljudskemu učitelju nikakor ne pristoji, da bi se z vsakim človekom družil, ter bi bil pokrovec vsacemu loncu in zebéla vsakej juhi, da bi razveseljeval in zabavljal vsako družbo.

Ako je le mogoče, naj se učitelj raje druží s svojimi továriši; med njimi naj si izbira dobrih in zvestih prijateljev, bolje bode storil, nego da si išče družbe med takimi ljudmi, s katerimi se nikoli ali le redkokdaj more pogovarjati o šoli, o vzreji šolske mladine, o pedagogičnih predmetih, ali sploh o tem, česar mu je polno srcé, ako je namreč učitelj s srcem in z dušo.

Mlad učitelj naj si takóž iz začetka svojega službovanja in delovanja poišče prijatelja in pobrátima, vernega in zvestega továriša, mej svojimi brati učitelji, možá, kateri je vreden, da ga spoštuje in ljubi; — in če je našel takega, naj se mu ves udá in se k njemu priljubi. Žalibog, da se ravno v novejši šolski dóbi takó zeló pogreša taka kolegijalnost mej učitelji; tega poprej ni bilo, in tudi jaz nočem preiskavati, kje tičí vzrok tolike mržnje mej ljudskimi učitelji, da se skoro drug družega ne poznamo, drug družemu ne upamo, drug se družega izogiblremo ter vsak svojo učenost kaže le bolj drugim, a ne

svojim tovarišem, češ, s tem se je bolje pogovarjati nego z učiteljem Naboretom. Nihče ne bode oporekal, ako rečem, da se je nekaterih učiteljev novejše dóbe poprijela neka neznosna učiteljska ošabnost, katera užé tako daleč sega, da se norčujejo iz vsega, kar je poštenemu národu svéto in drago, a to samo zaradi tega, ker mislijo, da bi izgubili vse spoštovanje pri novošegnih ljudéh, ako bi se pečali s tem, kar je národovega, kar je v navadi priprostega domačega seljaka. Taki učitelji tíše vedno nekam naprej, in če jih vprašaš — kam? ne vedó odgovora, kakor samó to ti povedó, da so nezadovoljni v svojem stanu, ker jih je mati narava za nekaj višjega položila na to zemljo béde in nadlog. Tacih si mladi ljudski učitelj, kateri se je iz ljubezni do učiteljstva podal v svoj stan, ne bode lahko pridobil za prijatelje, kajti taki se štejejo mej zvezde, katere jedine osvetlujejo temoto mračnjaštva, ter se sramujejo svojih kolegov, katerih vsa učenost je obrnena lé v prospeh národnega razvitka in blagostanja.

Ljudski učitelj na kmetih mora v dejanji pokazati, da umeje poljedelstvo, poljsko in domače gospodarstvo. To lahko pokaže, ako ima svoj vrt, svoje polje, svoje domače gospodarstvo v lepem redu. Ljudje to videč, bodo ga cenili, spoštovali in se tudi radi po njem ravnali. To se vé, da je zopet žalostno, ako učitelj poleg svojega domačega gospodarstva svojo službo zanemarja, ter se rajše nahaja na polji nego v učilnici; od druge strani je pa tudi žalostno, ako učitelj, ki živí in deluje med prostim národom, ne umeje ničesar o poljedelstvu, živinoreji in domačem gospodarstvu; a najbolj žalostno pa je, ako vsa taka opravila popolnem prezira, ter kaže, da mu je národno gospodarstvo deveta briga. Pri prostem ljudstvu na kmetih si učitelj, ki nima nobenega pojma o kmetijstvu, ne bode pridobil zaupanja in pravega spoštovanja. Kako lepo je, ako se učitelj na kmetih o prostih svojih urah bavi ali vsaj zanima z vrtnarstvom, sadjerejo, čebelarstvom, živinorejo, poljedelstvom in sploh z domačim gospodarstvom. Lepo je videti in služi v vzgled učečej se mladini in vsej občini, ako ima učitelj svoj vrt, svoj sadovnjak, šolsko drevesnico i. t. d. v lepem redu; ako ima svoje stanovanje čisto in snažno, ako je vse okolo šolskega poslopja v najlepšem redu, v najlepšej čistoči in snagi. Vse to mnogo upliva na prosto ljudstvo, in ako se tudi ljudjé ne bodo takój ravnali o tej zadevi po njem, gotovo ga bodo pozneji posnemali in ga popraševali za svét bodi si v tej ali ónej zadevi. Učitelj strokovnjak v kmetijstvu in domačem gospodarstvu daje povsod dober vzgled, oplemeniti vso občino, razširja izobraženje, popravlja domače šege in naváde, deluje blagodejno na izročeno mu mladino, ter s tem njegovim delovanjem napreduje národni napredek, národna sreča in národno blagostanje.

Velika je zasluga ljudskega učitelja, ako opomina ljudí na čednost in snago, ako jih vnema za red in lepoto; prostemu ljudstvu se vse nekako omili, kar je lepega in krasnega. S tem svojim delovanjem povzdignil je učitelj prosti národ k vzvišenosti, in ga pridóbi za vse, kar je lepega in plemenitega.

Posebno v našej domovini ima ljudski učitelj v tem obziru dokaj priložnosti odlikovati se in si pridobiti mnogo zaslug za svoj národ in domovino, ako mu le ne manjka dobre, krepke volje in pa gorečega rodoljubja.

Vážna, zeló vážna stvar je, s čim, rekši, s kakim delom se ljudski učitelj pečá, izvršivši svoja službena opravila. V tej zadevi naj se učitelj pečá le s takimi stvarmí, ki povzdigujejo njegov stan, ki ga odlikujejo mej prostaki, in skrbno naj se čuva vsega, kar bi ga moglo ponižati pred ljudmí in ga pripeljati v društvo, ki je nepristojno njegovemu stánu.

Za ljudskega učitelja najbolj nepristojno opravilo je po mojem mnenji tako imenovana zakótna pisarija, ker ravno ta učitelja večkrat pripravi v sovraštvo z občino in mu izpodkopuje toliko potrebno veljavo. Učitelj, ki se s tacim opravilom bolj pečá nego s tem, kar je njegovega stanú, pač ni vreden imena ljudskega učitelja.

Najčastnejše za ljudskega učitelja bi bilo, da se, ako je le sposoben in razumen v tej stvari, pečá z domačo književnostjo (literaturo). Ravno na tem polji je še dosti dela, in kako veselo bi bilo za naš stan in koliko koristi bi to donášalo v prospéh našega domačega šolskega slovstva, ako bi učitelji v prostih svojih urah spisavali pedagogične razprave in jih pošiljali njim namenjenim listom. Večkrat se slišijo neopravičene pritožbe od strani naših učiteljev, da bi moral „Učit. Tov.“ také in také uravnan biti, a ne pomislijo, da njegov urednik ne more „Tovariša“ sam spisovati, in ako ga bi tudi sam pisal, komú bode vse to po gódu, kar piše jedna sama osoba, bodi si tudi z najboljšim namenom, da bi ustrezal učiteljem. Ta ima té, óni zopet druge izkušnje, kar se tiče vzrejevanja in poučevanja šolske mladine. Koliko koristi bi to donášalo vsacemu učitelju, ki je navdušen za napredek šolstva, ako bi te svoje skušnje priobčeval v „Tovarišu“ ali kakem drugem šoskem listu, ki je namenjen domačemu šolstvu. Dà, gospoda, kritikovati je lahko, ali kaj boljšega napisati, kar bi ugajalo vsem, to je sila težavno delo!

Ker užé o našej domačej književnosti govorim, naj še stavim vprašanje: Kje je naša knjižnica za slovensko mladino? Kje so strokovnjaške knjige o našem národnem šolstvu? Kje so poučne knjige za našega ubožnega kmeta, za naš prosti národ? Kje so znanstvene knjige, iz katerih bi národni učitelj zajemal v svojem domačem jeziku pouk za svoje nadaljno izobraževanje? Glejte, vsega tega nam manjka, vsega tega še imamo jako malo, ker ni delavnih močí za spisovanje nam prepotrebnih knjig, sposobnih močí, tega ne smem reči, ker tacih bi se kmalu dobilo mej našimi ljudskimi učitelji mnogo, ako bi le po jedno samo uro žrtvovali na dan, da se učé svojega milega materinega jezika in se vadijo v spisovanji našem prostemu ljudstvu prepotrebnih knjig. Marsikateri učitelj bere v tujem jeziku kako lepo, krasno misel o tej ali ónej stroki ljudskega šolstva; koliko koristi bi ta ideja donesla, ako bi jo kdo podal tudi v našem domačem jeziku bodi si v tem ali ónem listu.

Ljudski učitelj, ki deluje in piše za svoj prosti národ in njegovo mladino v njemu razumljivem jeziku ter poleg tega ne zanemarja svoje prve in svete dolžnosti kot odgovitelj in učitelj, ta lahko reče s ponosom in sladkim čutilom: „Izpolnil sem svojo dolžnost!“ Zatorej bodimo z vsakim dnevom boljši, ter ne pričakujmo pomoči od drugih, kajti težko je tistemu, čegar lonci gledajo po zabéli iz sosedove kuhinje?

Še neko sredstvo imam, s katerim postane ljudski učitelj, ako ga primerno rabi, največi dobrotnik vsej občini, v katerej žíví in deluje. Imamo sicer užé okrajne šolske knjižnice in tako zvane knjižnice za šolsko mladino. Ali le pogledjte, kakšne so nekatere te knjižnice po nekaterih krajih! Meni sicer niso znane, ali pripoveduje se, da je ni knjige v njih, ki bi se mogla dati prostemu ljudstvu, ali pa našej učečej mladini v roke, ker so ali večinoma prazne, ali pa se nahajajo v njih take knjige, ki so pisane v tujem jeziku ter nimajo nobene koristi za ónega, kateri jezika ne razumé. Šolske knjižnice so v prvej vrsti sredstvo, s katerim se obdarujejo pridnejši učenci vsakdanje in tu ponavljavne šole, ter se také šírí ljudska izobraženost iz pouka. Z dobro uredjenimi knjižnicami se lahko veliko dobrega storí. Čitajoč dobre in izbrane spise, se šolska mladina posebno v dolgih zimskih večerih najprijetnejše in najkoristnejše zabavlja in poučuje. Na nekaterih krajih so tudi tako imenovane farne knjižnice, na katere naj bi tudi ljudski učitelj primerno deloval s tem, da bi nasvetoval v nakupovanje primernih knjig, ki niso samo za malo še ne doraslo mladino, ampak tudi za odrasle ljudí. Take knjige naj bi se izposojevale mladeničem in dekletom, da jih beró in si nabirajo potrebnih znanosti in véd. Tudi odrasli ljudjé bi se radi zabavali s primerno in poučno knjigo, ako bi se jim dala v roke, ter bi tako marsikdo ob nedeljah in praznicih raje ostal domá pri svojej družini, mesto da zahaja v krčme ter zapravlja svoj denar in premoženje. To se vé, da v tem

položaji je treba učitelju zeló previdnemu biti, da ne zaide v prenapeto ravnanje in se prostemu ljudstvu ne zameri, posebno tacim ljudem, katerim je malo mar do koristne knjige. Sploh naj ima ljudski učitelj to načelo pred očmi, da se s čitanjem širijo koristne znanosti, katerim se je v ljudskejši šoli položil samó temelj, na katerega je treba dalje zidati in povzdigniti poslopje vsestranskega znanja. Posebno je treba učitelju paziti na izbiranje primernih knjig ter naj ne vzprejme nobene knjige v šolsko knjižnico, katere bi ne bil poprej sam pridno prečital. Kar se tiče farnih ali ljudskih knjižnic, naj se vselej poprej porazumé z gosp. župnikom in drugimi izkušenimi občinskimi možmi. V nobenej farnej knjižnici naj bi ne manjkalo gospodarstvenih knjig, kakor tudi knjig o poljedelstvu, živinoreji, zdravoslovji, prirodopisji in naravoslovji, čebelarstvu, sviloreji, sadjereji i. t. d. In ravno tacih knjig nam ne manjka v našem domačem slovstvu. Česar prosto ljudstvo ne umeje, naj mu gre učitelj na roko, da mu razloži nerazumljive pojme, bodi si ob nedeljah ali o kakem drugem primernem času. Ako učitelj pri vsakej priliki kaže, da mu srce gorí za národno izomiko, za napredek in blagostanje národovo, potem ni dvombe, da bodo občani radi donašali prineske, da se toliko potrebne knjižnice ustanové, in da se polagoma vedno večje število knjig nabere.

Prosto ljudstvo je kakor otroci, ter vedno rado posluša lepe pripovedi ter večkrat dobro knjigo čita tudi po dvakrat — trikrat. Ljudstvo naj čita malo, a to s preudarkom in temeljito.

Radi dohajajo otroci in ljudjé k učitelju, kateri tako deluje, kakor sem tukaj navedel. Pripoveduje se, da je bil v nekej vasi učitelj, kateremu je moral vsak učenec obljubiti, da bode izstopivši iz ljudske šole, v spomin na nov začetek svojega življenja zasadil drevesce po ónem nauku, kakor se je to učil od svojega učitelja, hodeč v ljudsko šolo. In ta učitelj je doživel za deset let veselje, da je videl na svoje oči, kako je bila vsa vas polna vsakovrstnega sadnega drevja. To je tedaj zopet primer, bratje učitelji, kako se lahko plemenito deluje v blagor in korist svoje domovini. Ako vam domoljubno srce bije v vaših prsih, bodite torej delujoči za napredek in izomiko národa, mej katerim delujete, občujete in živite. Iz ljubezni do svoje domovine obdelujte to ravno pri nas še tako zanemarjeno polje. Ako bode tako delovali, bodite si svesti, da bode z vami blagoslov božji, in ko že davno prestane vaše rodoljubno srce býti v vaših prsih, na vaših gomilah cvetele bodo cvetice, in hvaležni potomci se bodo z veseljem spominali vašega imena, uživajoč sladki sad vašega delovanja in truda.

Vse naše življenje je učilnica, v katerej se ne moremo nikoli izučiti vsega, in kakor je to živa resnica gledé vsacega človeka, koliko več veljá ta resnica gledé ljudskega učitelja, ki je poklican druge izobraževati in vzgojevati. Iz vsega omenjenega tedaj sledí, kako važna je učiteljeva naloga, kako mora ljudski učitelj neprestano delati in samega sebe izobraževati za svoj važni poklic. Nihče naj ne misli, da se more skončati ali popolnem izvršiti bodi si katero koli izobraženje; kdor misli, da užé zadosti zná, ej bratje, ta ne samó, da ne napreduje, nego ta gre nazaj, a to je tem pogubnejše, ker mu priprava za njegovo radovoljno izobraževanje predstavlja neprestano napredovanje, in ravno učitelj ne more nikoli reči: „zadosti znam, meni se dalje učiti ni treba“. Govoreč o nadaljnem učiteljevem izobraževanju, naravno je, da mislim samó na óno njegovo izobraževanje, katero ga vodi vedno globokeje v njegov sveti poklic, a nikakor ne óno, katero ga pelje na kateri bodi si kakeršen koli drugi pot.

K daljnemu izobraževanju ljudskega učitelja spada najprej to, da se redno in vestno pripravlja za vsako pojedíno šolsko uro. O tem mi ni treba dalje govoriti, kajti vsak se je učil na preparandiji, kako se mu je treba pripravljati za šolski nauk. Samo to bi rad pristavil, naj bi se učitelj ne samo ustmeno, nego tudi pismeno pripravljál, kolikor more,

za vsako uro poučevanja. Delajoč s peresom v roci mnogo pospešuje vsako pripravo. S pisanjem se vsak predmet bolje razjasnuje, lože pregleda, in dobí se pred oči predmetova celota.

Rad bi še povedal, kako je treba učitelju čitati dobre knjige in spise v njegovo nadaljno izobraževanje, pa tù bi mi bilo mnogo govoriti, zato je si pridržujem o tem govoriti o kakej drugej priložnosti, omenjajoč samo to, da kadar si kupujemo knjige, držimo se pravila: „Malo, pa to, kar je dobrega in izvrstnega!“

Glavno sredstvo nadaljnega izobraževanja ljudskega učitelja je, temeljito učenje svojega materinega jezika. Kdor se uči svojega jezika, napreduje v svojem poklicu, postaja bistrumnejši, ter si hrani duhá in srcé. Zatorej naj si vsak ljudski učitelj prizadeva, da se temeljito uči slovnice svojega materinega jezika ter se spozná z domačo književnostjo. Ali ni žalostno, da marsikateri učitelj pozná tuje slovstvo bolj nego li domače? da se z veseljem uči tujih jezikov, a svojega materinega ne zná? Kaj bi na pr. Nemci rekli, ako bi nemški učitelji pisali knjige in pedagogične razprave v tujem jeziku, a svoj materini jezik bi zanemarjali? Zakaj je nemška literatura tako bogata? Mar ne zato, da vsak, kdor koli je zmožen pisati v svojem materinem jeziku, piše le v tem jeziku; da bi pisal v kakem drugem, to mu niti na um ne pride.

Kdor se dobro naučí slovnice svojega materinega jezika, lahko se bode izraževal ustmeno in pismeno, in kmalu bode spoznal vso milino in krasoto z vsem bogastvom in neizcerpljivim blagom svojega jezika. Kadar se človek temeljito naučí svojega materinega jezika in se zamakne v njegovo po pravilih ustanovljeno celoto, potlej je človek popolnem zmožen, da more vsako stvar ne samó sebi, temveč tudi svojim učencem razjasniti. Naša domača književnost, stara in novejša, ima mnogo lepih spisov; a žalostno je za učitelja, ki jih ne pozná.

Razven svojega materinega jezika, naj si ljudski učitelj prizadeva, da se tudi temeljito naučí kakega drugega tujega jezika, posebno ónega, katerega mu je gledé njegove službe in njegovih okolnosti najbolj potreba. Slovenskemu učitelju je poleg slovenskega jezika neobhodno treba znati tudi nemškega jezika, ker je ta jezik naš drugi deželni jezik in poglavitni jezik avstrijsko-ogerske monarhije. Znanje nemškega jezika je zatorej pri nas vsacemu ljudskemu učitelju neobhodna potreba. Dobro in koristno je tudi, ako klasičnih jezikov ne zanemarja, recimo: staroslovenski, latinski in grški. Navadno se učitelju pravi, kdor se hoče umešati med učene ljudi svetá, treba mu je znati vsaj latinski in grški jezik. Sploh naj veljá ljudskemu učitelju v tej zadevi prislovica: „Kolikor jezikov kdo zná, toliko ljudi veljá!“

Za nadaljno svoje izobraževanje naj ljudski učitelj nikakor ne pozabi, da se temeljito seznaní z vsemi postavami in naredbami, tikajočih se ljudskega učiteljstva. Kdor pozná svoje dolžnosti in svoje pravice natančno in popolnoma, ta stojí na čvrstjej podlogi, tù se ne bojí nikogar!

In takó bi bilo konec mojemu današnjemu govoru, s prisrčno željo, da bi vsi začeli z nastopnim letom delovati v tem smislu, kakor ga sem tù načrtal. V to imé Bog pomozil!

Iz merstva za življenje.

(Spisal J. B.)

(Dalje in konec.)

C. Truplomerstvo.

K temu pouku so pripravni modeli neizogibno potrebni; narisi sami ne zadostujejo. Našemu navodu naj bolj ugajajo modeli (telesa) od kamena, železa ali vsaj leseni s

kositarjem (plehom) pokriti, torej taki, ki se potope v vodi. Ako pa imamo čisto lesene, dokaže se tudi enakost telesnin lahko s pomočjo vage, kajti enako težka telesa imajo tudi enako telesnino, užé je njih snov (materija) enaka (ene sorte les).

Učit. Kako se geometrijska trupla razdelé?

Učen. Geometrijska trupla telesa se delé na oglata in okrogla.

Učit. Katera telesa imenujemo voglata?

Učen. Oglata telesa imenujemo tista, katerih površina je sestavljena samo iz ravnih likov (figur). Taka so: kocka, paralelepiped, prizma, piramida.

Učit. Katera telesa pa imenujemo okrogla?

Učen. Telesa, katerih površina je sestavljena iz ravnih in okroglih ali pa samo okroglih ploskev, imenujemo okrogla telesa. Taka so: cilindri, kegelji, krogla.

1. *Učit.* Tukaj vidite kocko. Kaj je torej kocka?

Učen. Kocka je oglato telo, čegar površina nam predstavlja šest enakih kvadratov.

Učit. Površina (površje) vsakega telesa se pa najlažje zračuni, ako se njegovo površje razgrne. Ako si razgrneno površje (mrežo) nekoliko natančneje ogledate, lahko uganete, kako se površje kocke zračuni.

Učen. Najprve zračunimo eno stran, to je en kvadrat, in ta znesek šestkrat vzamemo.

Učit. Prav tako! Ali pa, kar je vse eno, „kvadrirani rob kocke se šestkrat vzame“. Ogledimo si še eno stran ali en kvadrat na kocki natančneje. Ako kockin rob 6 dm. meri, koliko meri potem ves kvadrat?

Učen. Ves kvadrat meri torej $6 \times 6 = 36$ dm.

Učit. Na vsakem kvadratu imamo torej 6 vrst po 6 dm. naj vzamemo vrste na širjavo ali dolžino. Ako zdaj na eni strani kocke po črtah ki vrste ločijo, kocko razrežemo, kaj dobimo?

Učen. Potem razpade vsa kocka v 6 enakih plošč (plasti).

Učit. Na prvi plošči pa imamo zopet 6 vrst po 6 dm., ako smo razdelili na prej omenjeni način kockino površje. Razrežimo zdaj te vrste po čez in podolgoma. V kaj razpade vsa plošča?

Učen. Vsa plošča razpade v majhne kocke, katere niso družega, kakor kubikdecimetri.

Učit. In koliko je teh?

Učen. Teh je 6×6 , torej 36.

Učit. In ker so vse plošče enake, koliko kubikdecimetrov je v vsaki, in koliko jih je v vseh skupaj?

Učen. V vsaki plošči jih je 36 in $6 \times 36 = 216$ vseh skupaj, ker je šest plošč.

Učit. Koliko meri torej kocka, ako so njeni robovi 6 dm. dolgi?

Učen. Taka kocka meri 216 kub. dm.

Učit. Res je! To nam tudi posebno dobro predstavlja kocka, ki smo jo rabili pri metrični meri, kajti na njej so bile vse te črte zaznamovane, in vsa kocka nam je predstavljala skladovnico malih kock.

Število 216 pa tudi dobimo, ako številko 6 trikrat s sabo množimo (kvadriramo), $6 \times 6 \times 6 = 216$. To pa se lahko dokaže pri sleherni kocki, torej sklepamo iz tega pravilo, ki se glasi: „Telesnina (prostornina) kocke se zračuni, ako se dolžina onega roba kubira“.

2. *Učit.* Kaj je prizma?

Učen. Prizma je telo, katero je zgoraj in spodaj skleneno od dveh vštricnih (||) in stičnih (≡) poligonov, na straneh pa jo obdajajo paralelogrami.

Učit. Ne bo nam torej težko, njeno površje zračuniti. Zračunili bomo najprve spodnji poligon (osnovno ploskev, stalo, podslombo), ker je pa ta enak gornjemu, se to število podvoji in k temu še mersko število stranskih ploskev (paralelogramov) prišteje. Stransko površje (obstranje) navpične prizme se pa dobí, ako se obseg podslombe pomnoži z višino, kar se iz njene mreže brez dokazov razvidi.

Znano vam je, da se delé prizme navadno po številu stranskih ploskev v tri-, štiri-, pet-, in večstranske; po njihovi legi pa v navpične in poševne.

Učit. Kako se li imenuje prizma, ki ima za podslombo kvadrat, za stranske ploskve pa pravokotja?

Učen. Taka prizma imenuje se pravokotni paralelepiped.

Učit. Oglejte si torej natanko tukaj ta paralelepiped in primerite ga s prejšnjo kocko. Kako se razloči od kocke, če merijo robovi na višavo 12 dm., na širjavo in dolžino pa 6 dm.

Učen. Razločka ni družega, kakor, da je paralelepiped še enkrat večji ko prizma.

Učit. Ker vam je telesnina kocke znana, lahko zračunite tudi telesnino paralelepipeda, kolika je?

Učen. 2×216 kub. dm. = 432 kub. dm.

Učit. To število bi pa bili tudi dobili, ako bi bili paralelepiped tako razdelili in razkosali na plošče, plasti in kubikdecimetre, kakor smo to prej s kocko storili. Še krajše pa pridemo do istega rezultata (izida), ako „podslombo z višino množimo“ ali pa „dolžimo s širino in višino“. To pravilo pa veljá za vsaki paralelepiped; kdor ne verjame, naj ga pa razdelí na omenjeni način.

Ako primerjamo različne paralepипеde in prizme s pravokotnim paralelepipedom, spoznamo, da je vsaki paralelepiped in sploh sleherna prizma prostorno (telesno) jednaka s pravokotnim paralelepipedom, ako ima ž njim enako podslombo in višino.

Učit. Kaj li sledí iz tega?

Učen. Iz tega pač sledi, da se „telesnina prizem zračuni, ako se podslomba z višino množi“.

Učit. Res je! Prepričati vas pa tudi hočem o resnici tega pravila. Glejte tukaj imam pravokotni paralelepiped in petstransko poševno prizmo, oba telesa imata enako veliko podslombo in enako dolgo višino, kdor tega ne verjame, se lahko po šoli z merjenjem sam prepriča. Tukaj pa vidite dve popolnoma enake cilindrate posode, napolnene z vodo. Zdaj spustim po niti v eno posodo paralelepiped, v drugo pa prizmo. Kaj zapazite?

Učen. Iz obeh posod izteče nekoliko vode.

Učit. Zdaj potegnem oba telesa iz vode in postavim eno posodo tik druge, kaj zapazite?

Učen. V obeh posodah je enako vode izteklo.

Učit. Kaj sledí iz tega?

Učen. Da so telesa prostornojednaka.

Učit. Kaj je s tem dokazano?

Učen. Resnica prejšnjega pravila je potrjena.

Učit. Kaj je piramida?

Učen. Piramida je telo, ki ima poligon za podslombo in trikotnike za stranske ploščadi.

Učit. Tukaj vidite razgrneno piramido ali črtež njenega površja, torej sami lahko zračunite njeno površje, kako?

Učen. Zmeri se najprve podslomba, potem po vrsti vse stranske ploskve, in vsa ta števila se soštejejo.

Učit. Tukaj vidite 3 tristranske piramide, ki imajo enake podslombe in enake višine in katere skupaj zložene napravijo tristransko prizmo, ki je ravno tako velika kot ta tukaj.

Ako eno teh piramid spustim v eno z vodo napolneno posodo, prizmo pa v drugo, potem jih pa zopet vun vzamem, kaj vidite?

Učen. Iz posode, v kateri je bila prizma, je več vode izteklo, kakor iz une, kjer je bila piramida.

Učit. In sicer trikrat več. Ako moram v prvo posodo naliti tri kozarčke vode, da jo napolnim, treba jo je v drugo samo en kozarček. In to se pokaže, naj vržem katero si bodi zmej teh 3 piramid, kaj sledi iz tega?

Učen. „Da je vsaka piramida tretjina prizme, s katero ima enako podslombo in enako višino.“ Potem pa da so „piramide, ki imajo enake podslombe in enake višine tudi prostornojednake,“ naj si bodo navpične ali poševne.

Učit. Kako se torej zmeri telesnina tristranske piramide?

Učen. „Telesnina tristranske piramide se dobí, ako se podslomba pomnoži z višino in od tega števila tretjina vzame.“

Učit. Tukaj pred sabo imate šeststransko poševno piramido, in zopet vam lahko s posodami dokažem, da je telesnoenaka s tristransko piramido, ki ima enako podslombo in višino. Ker se pa to tudi pri vsaki drugi piramidi lahko dokaže, veljá v obče pravilo: „Telesnina piramide se dobí, ako se podslomba s tretjino višine množi.“

4. *Učit.* Kaj je cilindar?

Učen. Cilindar je telo, čegar površina je sestavljena iz podslombe, ki je krog in zavite, okrogle, cevi podobne ploskve, ki je na vrhu zopet z enakim krogom pokrita.

Učit. Ako navpični papirnat cilindar razgrnemo, kaj vidimo?

Učen. Celu stransko površje se razvije v pravokotje.

Učit. Torej lahko površje zračunimo, ako zračunimo podslombo in zmerimo višino. Treba nam je le podslombo dvakrat vzeti, njen obod z višino pomnožiti in vse vkup sešteti. Ako cilindar natančneje opazujemo, s katerim oglatim telesom ga lahko primerjamo?

Učen. Primerjati ga moremo le s prizmo.

Učit. V resnici se tudi prizma, ki ima prav veliko robov od daleč nič ne razloči od cilindra. Še natančneje se lahko v tej podobnosti s podobami prepričamo. Na ta način tudi lahko dokažemo, da ima ta cilindar in prizma enako telesnino, ako ste njije podslombe in višine enake. Iz tega pa sledí, da se telesnina cilindra ravno tako zračuni, kakor prizme, namreč?

Učen. „Podslomba se množi z višino“.

5. *Učit.* Kaj je kegelj?

Učen. Kegelj je piramidi podobno telo, čegar podslomba je krog, stranska površina pa okroglo zavita, lijaku podobna ploskev (plašč).

Učit. Ako navpični kegelj razgrnemo, kaj vidimo?

Učen. Vidimo krog, ki se drži trikotnika krogovega izseka, čegar osnovnica je odvit krogov obod.

Učit. Kako se torej zračuni kegljevo površje?

Učen. Zmeri se podslomba (krog) in potem plašč (krogov izsek), in števili se seštejeji.

Učit. Tako je prav! Če pa kegelj primerjamo z voglatimi telesi, čemu je podoben?

Učen. Kegelj je le piramidi podoben.

Učit. To se tudi lahko s posodami natanko kakor pri cilindru dokaže. Kako se tedaj njegova telesnina zmeri?

Učen. „Telesnina keglja se zmeri, ako se zmeri njegova podslomba in to mersko število množi s tretjino višine“.

6. Kaj je krogla?

Učen. Krogla je okroglo telo, ki ima to lastnost, da je njeno središče na vse strani od površja enako oddaljeno.

Učit. In če hočemo njeno površje zmeriti, razdelimo ga z ekvatorjem in meridijani na majhne trikotnike. Te trikotnike je torej treba zmeriti in potem sešteti. N. pr. ekvator razdelimo na 10 delov, potem imamo 20 trikotnikov, eden meri $\frac{2 r \Pi}{10} \times \frac{2 r \Pi}{8} = \frac{4 r^2 \Pi^2}{80}$ in vseh 20 po $20 \times \frac{4 r^2 \Pi^2}{80} = \frac{4 r^2 \Pi^2}{4}$. Ta račun pa ni popolnoma prav, kajti trikotniki niso navadni, ampak sferični, torej nekoliko večji. Pomota se pa precej odpravi, ako se enkrat vzame $\Pi = 4$ mesto $\Pi = 3,14$, potem imamo $4 r^2 \Pi$. To se pravi: Površje krogle se dobí, ako se obod največjega kroga množi s polomerom (radijem).

Iz površja se pa lahko zračuni njena telesnina. Ako prejšnje trikotnike zvežemo s središčem, kaj dobimo?

Učen. Vsa krogla se razdeli v majhne piramide.

Učit. Treba je torej zračuniti vse te piramide, ki so skupaj enake piramidi, ki ima kroglini površini enako podslombo in polomeru enako višino. Iz tega pa sledí pravilo: „Telesnina krogle se dobí, ako se njeno površje množi s tretjino polomera“.

S kroglo pa smo tudi končali truplomerstvo.

Opazka. Ta nauk pa postane še le koristen, ako učenci veliko nalog izdelajo, kajti potem pravila še bolje razumijo in v spomin vtisnejo. Brez teh vaj pa imajo pravila majhno veljavo, ker učenci ne le, da jih kmalu pozabijo, tudi uporabiti jih pozneje več ne znajo. Učitelj naj se torej s takimi nalogami mnogo pečá.

Dobro je tudi, ako se učenci naučé geometrična telesa (perspektivno) tako risati, da ločijo vidne robove od nevidnih z dvojnimi črtami, namreč, s polnimi in pikčastimi.

Knjiga Slovénka

dobah XVI. XVII veka.

II. Drugi je bil **Sebastjan Krell** (Crellius), kateri rojen na Kranjskem (Sebasti Khrell auss Wipach purtig cf. I. Kostrenčič str. 61. Idria v. Elze) l. 1538, se je učil v Jeni, v Tibingi, znal hebrejski, grški, latinski, postal l. 1563 Truberju pomočnik, umrl vže 25. dec. l. 1567 (Valvasor, Čop-Šafařík: l. 1569).

Knjige: 1. Postilla Slovenska. To ie, Karšanske Evangeliske Predige verhu vsaki Nedelski Evangelion skuzi Létu. Za hišne Gospodarie, šole, mlade inu priproste Lúdi. Pervi Zimski del (skuzi Sebastjana Krella). Ratisbonae excudebat Johannes Burger 1567. 4° 174 L.

2. Postilla, to ie Kersčanske Euangelske Predige verhu Euangelia na vse poglauite prazdnike zkoz celo leto, za hišne Gospodarie, šole, mlade inu preproste ljudi, od Joan. Spangenberg, na vprašanie inu odgouor izložena, zdai prvič, verno inu zueisto stolmačena: inu vprai Slouenski Jezik prepisana (skozi Sebastjana Krella... Šaf. 112). Drukano Vliublani zkozi Joannesa Mandelca 1578. 4°. I. 136 L. II. 214 L.

3. Ta celi Catehismus, eni Psalmi itd. od Primoža Truberja, S. Krellia itd. V Lublani skuzi J. Mandelca I. 1579. 12. 21. 178 Str. — II. V Bitembergi 1584. 8°.

Pisava in beseda naj se kaže a) iz Postille l. 1567 po njegovi lastni vredbi: „Sebastianus Krellius tim kir bodo leto postillo brali, zdravie od Boga prosim.

Izvoleni karsčenik, imaš, hvala Bogu, Joanna Spangenbergia Karšansko Postillo, v'naš Slovenski Jezik tolmačeno inu posneto. Ne moti se pak, ako bode lih mnogi, na to naše Pismo mèrdal, inu se obrezal: Edan sentencie, drugi besede, tretij puhstabe, četerti tipfelne alli čerke, peti ne vém sam kai si, graial. Zakai hudičova natura ie, da ne more obeno ni božie, ni kàršansko delo prez tadla pustiti. Inu navada ie pàr lüdeh, da znaio bulie opravliati, kakòr popravliati. Inu berž v' družih očéh bijl, kakòr v' svoih trame vidio: Da se tudi včasy krulievac za krulievcom posmehuje. Inu gdo ôče, alli more, vsim lüdem, vsakateri glavi, vstreči?

Leto Orthographio Slovenskiga Pisma, smo mi zvestio inu zdozrim svitom zastopnih Bratov tako postavili. Inu spomislil tudi na več našiga Imena inu Iezika Lüdy, Kijr so okuli nas, Dolence, Istriane, Vipavce etc. kateri, skorai povsod čistèši slovensko govore, kakòr mi po kranju inu koroški deželi, do polu nembški. Inu so edni navaieni na to staro Slovensko, Hervatsko tèt Ćurilsko Pismo.

Bog ôtel pak, da bi to isto, zlasti Ćurilsko lepo Pismo, mogli spet v'Lüdi pèrpraviti. Kadar pak nei dobro mogoche, za vbužtva stran, za volio Turske sille, inu kàr so ta vegši del Slovenskih dežel puste inu vže Turske: inu smo tako začeli naiveč zlatinskimi puhstabi pisati inu drukati, taku moremo vsilli, kakor nemci govore, stole inu klopi na mizo postaviti: alli sai gledati, da se Latinski puhstabi na mesto naših starih Slovenskih, koliker ie mogoche, v'glihi moči postavijo, inu ta Orthographia dèrži, katero našiga Iezika idioma inu natura potrebuie, nekar kakòr ôče vsaki v' svoj vassi alli mestu imeti. Zato sàm spred to staro ABC po imenih, inu pruti latinske puhstabe postavil. Ako kateri Hèrvatsko pismo zna, da nas tim bulie zastopi:

Ti pak, kir ne zastopiš, kai ie Orthographia, kai proprietas linguae, inu si se navadil na Gospod Truberiovo Kranščino, beri le precei leto pismo, kakor sice druga bereš: Tebi nei veliko, olli skori nič preminienu. Ćarkom se ne pusti irrati, kakor da bi ne bile; ch za zh (č), s za ss, včasy beri. Inu c za c, nekar za k. Taku se ne bodeš skuzi nu skuzi nistar blaznil. To diferencio alli razlotak mey s inu f, meiu sh inu fh, bodeš sam dobro zamerkal, inu naš iezik ôčega imeti.

Prosim tada vsakateriga dobriga kàrščenika (za žpotlivce ne marim) da si pusti leto pismo, inu naše zvesto delo, če lih popolnoma ne, sai nekuliko dopasti. Ako pak kateri noče, tako si sturi eno drugo sebi bulši, inu pusti nam leto naše zmirom. Bog zna da nésmo naše lastne, tàmuč Božie časti, obeniga svoiga prida, tàmuč gmain karšanskiga nuca ijskali inu spomislili. Če ie pak ky kai sice res pregledanu, kakor obeno človesko delo nei skuzi celo, to Bog inu brumni lüdie zgnado popravijo. Tim istim se pohlevno, Bogu Z Vero, Karsčenikom zliubezanie poročim . . .

Sadai le sam ta prvi Zimski del na dan damo: za to, kar nésmo več Bogu se smili) pomuči mogli zbrati. Ako tadai želiš iše dva druga dela imeti, prosi Boga inu pomagaj, kar premoreš, ter ôčeš, zbožio pomočio, skorai kar iše manka dobiti. Gledaj pak, de ta čas letiga dela s'hvalo pruti Bogu vživaš. Ćast Bogu. Konac“.

b) Iz Postille l. 1578: „Kay gledaš Trohe Voku tuoiga Brata, Bruuna pak ker ie vtuoiem lastnem Oku nepočutiš? Ali kako Moreš reč tuoiemu Bratu: Brat, pusti nai ti iznamem Trohu, katera ie Voku tuoiem: Inu sam sebi Bruuna vtuoiem Oku nevidiš? Hiniauaac iznami poprei Bruuno iz tuoiega Oka, inu tadai pogledaj, da iznameš Trohu, katera ie Voku tuoiega Brata“. Luk. VI. 41. 42.

c) Pesen iz knjige l. 1584: Da pacem Domine etc. per Sebastianum Krellium. Prošna za Myr.

Daj myr o Bug Karsčenikom, Vari nas pred vsem zlegom, Saj nihče nej kir bi za nas stal, Za tvojo Cerkou vojskoval, Temuč ti sam Bug mogoči.

Kir vsim Vernim svit, serce daš, svetim Duhum regiraš, Daj nam zdaj vsim tudi tvojo muč, De te spoznamo večno luč, pred Turki nas Bug obari.

My smo vsi kmalu grešili, z' tem tvoj serd zaslužili, Ti pak Bug Oča milostivi, v' ti lubezni Jezusovi, Greh odpusti, serd pozabi.

Zatu vsi zdaj prossimo, De vsi tudi bodemo, Rešeni skuzi tvojo roko, tebi dali čast tèr hvalo, vselej tèr vekoma. Amen.

III. Tretji je bil Juri Dalmatin. Rojen menda v Krškem na Dolenjskem (Gurkfeldianus) je učil se na Nemškem v Tibingi, kjer je postal Magister philosophiae, prišel za predikanta v Ljubljano (1572), od koder je hodil na Gorenjsko na pr. v Kamnik, Loko, Begunje itd. v svoji službi. Baron Turjaški dal mu je faro Škocijan, ali pregnan se je prikrival v njegovem gradu, naposled živel v Ljubljani, kjer je umrl 31. avg. l. 1589.

Knjige: 1. Jezus Sirah ali negove buquice (Latinski Ecclesiasticus) za vse žlaht ludy, zuseb za Kersčanske hižne Očete inu Matere, vslouenski Iezik stolmačene. Drvkanv v' Lublani skuzi Joannesa Mandelca 1575. 8°. str. 241.

2. Passion, tu ie britkv terplene inv tvdi tu častitu od smerti vstaiene, inu v Nebu hoiene Našiga Gospudi Jezusa Cristusa, iz vseh starih Euangelistou složenu: Zred eno potrebno Pridigo: ìnu eno Peisno vkateri ie Ceil Passion zapopaden . . durch M. Georgium Dalmatinum. Drvkanv v' Lublani skuzi Joannesa Mandelca 1576. 8°. str. 105. L.

3. Pentateuch. Bible tu ie vsiga Svetiga Pisma perui deil, vkaterim so te pet Mosesso ve buque, zdai peruič iz drugih iezikou vta Slouenski zueistu stolmačene, zred kratkimi inu potrebnimi argumenti čez vsak Capitul, inu zastopnimi izlagami nekoterih težkejših bessed, inu zeno potrebno Slouensko Predguuorio, vkateri ie kratka summa, prid inu nuc letih bùqui zapopaden, skuzi Juria Dalmatina. Na koncu ie tudi en regižter, vkaterim so za Harvatou inu drugih Slouenou volo nekotere Kranske inu druge bessede vnih iezik stolmačene, de bodo lete inu druge naše Slouenske buque bule zastopili . . . Drukanu v Lublani vtim leiti po Cristuseum rojstuu skuzi Joannesa Mandelca 1578. l. 181. L.

4. Salomonove Pripuvisti, tu ie kratki itd. navuki, skuzi Juria Dalmatina v Slovensčino stolmačeni. V Lublani skuzi J. Mandelca 1580. 12. 8. P.

5. Biblia, tu je, vse svetu Pismu, Stariga inu Noviga Testamenta, Slovenski, tolmačena skuzi Juria Dalmatina . . Wittemberg Anno 1584. 4°. 742. L. — Po nemškem predgovoru, pod katerim je podpisan M. Georgius Dalmatinus, nasledva „Gmain Predgovor čez vso sveto Biblio. — Milost Boga Očeta pravu spoznanje inu vero v' Jezusa Cristusa, njegoviga lubiga Synu, našiga ediniga izveličarja, skuzi dar inu muč s. Duha, bodi vsem Slovenom. Amen. — Biblia je ena gerčka besseda, inu pomeni v gmajn te bukve Stariga inu Noviga Testamenta, katere so le samé Svetu Pismu imenovane, mej vsemi drugimi Buquami inu Pismi, kar jih je kuli na tem Svejti. — Vmes je posebej „Predgovor čez Stari in Novi Testament“. Iz tega na pr.: „Raunu kakor je Stari Testament ene takove Buque, v' katerih je Božja Postava inu Zapuvidi, inu poleg tige ta Istoria, téh, kateri so je dèržali, inu yh néso dèržali, zapissana: Taku je Novi Testament ene take Buque, v' katerih je Evangeli inu Božje oblube, inu poleg tige ta Istoria, téh, kateri so verovali inu néso verovali, zapissana: Taku, de je le en sam Evangeli,

raunu kakòr so le ene Buque tiga Noviga Testamenta, inu le ena Vera, inu le en Bug, kir oblube daje. — Zakaj Evangeli je ena Gerčka besseda, inu se reče v' našim jeziki, enu dobru selstvu, dobru marini, dober glas, od kateriga se poje inu pravi, de se Ludje vesselé. Raunu kakor je David tiga velikiga Goliata bil premogel inu vmuril, je prišal en dober glas, inu troštlivi novi marini mej Judovski folk, de je nyh grozoviti Sovražnik vbyen, inu de so ony odrešeni, de mogo vesseli inu z' myrom biti, od kateriga so ony pejli inu skakali, inu se vesselili. Taku je leta Božji Evangeli inu Novi Testament en dober glas inu maryn, kir se je po vsem Svejti rezglasil skuzi S. Apostole, od eniga praviga Davida. kateri se je z' grehom, Smertjo inu z' Hudičem štrital, inu je nje premogel, inu s' tem vse te, kir so bily v' grehah vjeti, od Smerti martrani, od Hudiča obladani ali premoreni, prez nyh zaslužnja odrešil, nje pravične, živé inu izveličane sturil, inu taku v' myr pèrpravil, inu Bogu spet domu pèrpelal, od kateriga ony pojo, Boga hvalio inu časté, inu so vesseli vekoma, aku le oný letu terdnu verujo, inu u' veri stanoviti ostaneo itd. itd.“ — Pred omenjenim predgovorom je pa: „Zamerkanie enih potrebnih štukou, na katere imajo merkati, ty, kateri bodo leto slovensko Biblio brali. — Nerpopej so letukaj notri, povsod, v' starim inu novim Testamenti ty imenitiši inu očití špruhi ali bessede, od Cristusa inu drugih artikulou naše Kàrsčanske Vere, z' vekšimi puhštabi zatu postauleni, de se od vsakiga s' tem bërže mogo najti, inu zamerkatí. — Inu h' puslednimu, de bi leta Slovenska Biblia le tém bujle inu dajle mej vsemi Slovenci mogla se zastopiti: taku so ene težíše inu nikar povsod navadne bessede, nikar le na strani raven texta zdruzimi bessedami zložene, inu z' Zvezdicami znamenovane: temuč je tudi zadaj na koncu lete Bible z' flissom, en regišter, po redi tiga a. b. c. postaulen, de, kar bi kej eden v' textu nemogel dobru zastopiti tu more tam zadaj v' regištru yskati. Kakòr, kadar bi en Harvat nemogel zastopiti, kaj se reče Arcat, taku ysči zadaj v' puhštabi, A, Arcat, tu je njegov jezik postaulen, Likar, inu more taku on v' svoim Ieziki Likar za Arcat brati. Taku kateri bi nezastopil kaj se reko Buqve, ta isči v' puhštabi, B, taku najde de se Buqve reko v' njega jeziki, Knige. Zatu more on v' svoim jeziki za Buqve Knige Brati. Inu taku se tudi ima od drugih bessed zastopiti, ker kuli enimu naprej prideo, de jih nemore zastopiti, ta, ali na strani pogledaj, ali pak zadaj v' regištru“. (Temu naslov je: Regišter Nekaterih beséd, katére, Crajnski, Coroški, Slovénski ali Bezjački, Hervácki, Dalmatinski, Istrianski, ali Craški, se drugáči govore.) — „Na koncu je tudi en Register vseh Epistel inu Evangeliou, kir se ob Nedelah inu navadnih praznikih v' Kàrsčanski Cerqvi bero. Stém bodite vsi Bogu poročeni“. —

6. Karscanske lepe molitve, zdai prvič iz Bukovskiga inu Nemškiga jezika v' naš Slovenski tolmačene... skuzi Jurja Dalmatina.. Witebergae 1584. 8.

7. Ta celi Catehismus, eni Psalmi inu teh vekših Godov, stare inu Nove Kersčanske Pejsni od P. Truberja, S. Krellia inu od drugih zložena inu z' dostemi lepimi Duhovnimi Pejsmi pobulšane, v' Bitembergi 1584. 8.

Primeri a) iz Bible (1584) Prevod: „Koku ti pak vidiš eno troho v' tvojga Brata okej, inu bruna v' tvoim okej nepočutiš? Ali koku moreš ti h'tvojmu Bratu reči: Dèrži brat, jest hočem to troho iz tvojga oka vzeti, inu ti tiga bruna, kir je v' tvoim lastnim okej, nevidiš? Ti Hinavec, izmi poprej tu brunu iz tvojga oka inu potle gledaj, de izmeš to troho, iz tvojga Brata oka“. Luk. VI. 41. 42.

b) Passion (1576) iz vseh starih evangelistov v leto Peissen, od Juria Dalmatina, zdai peruič zložen, vti viži kakor ta Nemški: O mensch bewein dein sünde gross. Ali kakor ta slouenska peissen: Sveti Paul v enim listi.

I.

O Grešni Člouik vsaki čas
 Pomisli ti kai ie za nas
 Jezus moral terpeti :/
 De bi nas od pekla rešil,
 Iz neba ie na svet prešil,
 Nemu ie bilu vmreti:
 Kakor tu Euangelisti,
 Inu Apostolski lysti,
 Poredu vse pričuo,
 Od nega martre pišeo,
 Grešnike knemu vižao,
 Vnega veriet vkazuo..

XXX.

O Gospud Bug ti oča naš,
 Kir tako skerb za nas imaš,
 De si pustil vmoriti :/
 Tuiga ediniga synu,
 K odrešeinu Suitu vsimu,
 Dai nam tu htrostu priti.
 Tuoio Cerkou ó prau Bug,
 Odreiši iz vseh nee nadlug,
 De boš od nas vseh hualen
 Dai nam vsem v Criži volnim bit,
 Po tim Lebni v Nebessa prit,
 Skuzi Jezusa Amen.

c) Pesen iz knjige l. 1584: Canticum Simeonis, Nunc dimittis. Skuzi Jurja Dalmatina.

V Myri z' velikim vesseljem, H' tebi o večni Bug, Iz tiga Svita vže rad grem, Iz vseh nadlug, Saj vem, de bom slatku spal, Dokler bom od smerti vstal.

Zakaj Očy Hlapca tvojga, so vidile u' Veri, Izveličarja našiga, po ti meri, Kakor se je v' Pismi sam, na Svejti rezodil nam.

Tiga si na Svejt ti poslal, v' tu bogu Človejčtvu, De je za nas človik postal, v' nuji, v' buštvu, Svojo smertjo me rejšil de nebom smerti vidil.

On je ta prava večna Luč, kir Ajde resvejti, On nam svejti dan inu nuč, Po vsim Svejti. Na njega jest verujem, de vekoma neumerjem.

On je Izraelova čast, inu vseh vernih, on nepusti v' sramoto past, nas tih reunih, Njega folk bode časčen, u' večnim vesselju Amen.

D o p i s i.

S Štajerskega. A) C. kr. dež. šol. svēt je v svojih sejah v dan 7. in 21. dec. 1882. l. pripravno ukrenil, da se svečanost prigodom šeststoletnega združenja Štajerske s preuzvišeno Habsburško rodbino na ljudskih šolah istočasno praznuje, kakor je deželni zastop za drugo ljudstvo sklenil; poročal je gospodu ministru za uk in bogočastje o preselitvi Graške državne gimnazije, potrdil osnutek ukaza na okr. šol. oblastni je zadevajoč prestavljenje zač. nastavljenega učit. osobja ter je izrekel načelniku kraj. šol. svētu v Vuhretu (okr. Marenberg), baronu O. Lütgendorfu, za njegovo uspešno delovanje pri zidani šole svojo zahvalo in priznanje. Nadalje je dež. šol. svēt dovolil napravo obrtniškega nadaljevalnega tečaja v Donavit-zu in paralelke na dekliski šoli v Leobnu, kakor tudi razširjenje dvorazrednice v Ponikvi (okr. Šmarije) s trirazrednicó ter določil, da naj bode dozdanji zač. četrti razred v Calvarienbergu (okr. Gradec) stalen. Na ljudske šole so se imenovali nadučiteljem: Jos. Tičar k sv. Ksaveru (dozdaj učitelj tam) in Iv. Richter v Grosswilfersdorf; učiteljem: Iv. Tomažič (iz Šmiklavža v Tinje (okr. Bistrica), Iv. Schwar v Scheiben in K. Deng v Weisenegg. — Jak. Šerak, podučitelj v Vojniku, postavljen je v stalni pokoj.

B) Odlikovanje. Gosp. profesor na Gradskem ženskem učiteljišči Peter Wallner (r. l. 1820 v Št. Jurji v Slov. Goricah) dobil je v priznanje njegovega zaslužnega delovanja na polji pouka in vzgoje naslov cesarskega svetovalca.

C) Ljudsko šolstvo na Štajerskem v šol. letu 1881—82. Javnih šol je bilo 755, ekspozitur 20, ekskurendo-stacij 6, privatnih šol 39, tovarniških 7. Izmej javnih šol sta 2 trirazredni meščanski šoli, 2 osemrazredni ljudski in meščanski šoli, 1 sedem-, 2 šest-, 33 pet-, 72 štiri-, 109 tri-, 186 dvo- in 348 enorazrednic. 701 je bila mešana, 31 deških in 23 pa dekliskih šol. Vseh razredov v javnih šolah, ako prištejemo tudi ekspoziture, je bilo 1561 in 44 paralelk. Na novo ustanovile so se enorazrednice v Pečiči (okr. Kozje), v Krumbachu (Eibiswald), v Št. Florijanu (Konjice), v Skomrah (Konjice), v Lehnu (Maribor), v Sladki-gori (Cmurek), v Orešji (Brežice), v Zavodni (Šoštanj), pri sv. Katarini (Laško), v Tinjah (Bistrica), pri sv. Vaclavu (Bistrica); ekspoziture v Esslingu (St. Gallen), v Lainthalu

(Leoben), v Mühldorf-Kathal (Judenburg) in v Brezji (Maribor) ter ekskurendo-stacije pri Resniku (Konjice) in pri sv. Volbenku (Marenberg). 28 šol se je za en razred razširilo. Opustili sta se šoli v St. Kindu (Feldbach) in Seewiesen (Aflenc) zavoljo premalega števila otrok.

Na vseh šolah je bil pouk celoleten, na 638 celodnevne, na 116 šolah poludnevne. Po učnem jeziku je bilo 524 nemških, 155 slovenskih*) (lani 135) in 76 utrakvističnih. Stan šol. poslopij, oprav in priprav je bil: 144 šol. poslopij je bilo prav dobrih, 236 dobrih, 243 dovoljnih, 132 nedovoljnih; šolska oprava je bila v 70 šolah prav dobra, v 260 dobra, v 333 dovoljna in v 92 nedovoljna. Nova šolska poslopja so se postavila v teh-le krajih: Baierdorf (okraj Birkfeld), sv. Katarina (Eibiswald), Essling (St. Gallen), sv. Florijan in Vitanje (Konjice), Wörth (Hartberg), Cven (Ljutomer), Bierbaum in Lichendorf (Cmurek), Pusterthal (Oberzeiring), sv. Urban (Ptuj), Globoko (Brezice), Loka (Laško), Tinje (Bistrica). — 47 šolskih poslopij se je popravilo.

Za šolo ugodnih otrok je bilo 160.751, od katerih pa zavoljo duševnih ali telesnih slabosti 4395 ni moglo v šolo hoditi. V javne ljudske šole je hodilo 139.508, v višje zavode 2102, v privatne šole 5959 in v fabriške šole pa 187 otrok. Brez nauka jih je bilo torej 8600, t. j. 5·6% (lani 9222 ali 6·4%) in to največ zaradi oddaljenosti od šole. — Kazni je bilo, razen v mestih Celje in Eisenerz, 7060; 8498 gold. 95 kr. plačalo se je v denarjih, zapori pa so znašali 1033 dni in 1653 ur. Najugodnejša je bila hoja v šolo v Celji in Radgoni, dalje v okrajih Birkfeld, Friedberg, Kirchbach in Maribor (mesto). Jako ugodno je bilo tudi v okrajih Aussee, Nem. Landsberg, Feldbah, Gradec (mesto), Hartberg, Lipnica in Mürrzusschlag. Za tem pridejo: Irđing z 0·13%, Eisenerz z 0·15%, Gröbming in Schladming z 0·17% in Mautern z 0·18% iz šole izostalih otrok. Prav neugodna je bila hoja v šolo v okrajih Ptuj (17%), Konjice (18%), Brezice (20%), Marenberg (22%), Gornjigrad (25%), Sevnica (69%). Za poletni tečaj se je 9052 v 13. ali 14. starostnem letu stoječih otrok opustilo.

Na vseh javnih šolah delovalo je to-le učiteljstvo: 3 ravnatelji meščanskih šol, 377 nadučiteljev, 536 učiteljev, 296 podučiteljev, 85 suplentov; 5 nadučiteljic, 46 učiteljic, 228 podučiteljic in 15 suplentinj, skupaj torej 1591. Moških učiteljev je imelo 1015 sposobnostno preizkušnjo, 230 zrelostno, 53 pa nobene preizkušnje; ženskih učiteljic je imelo 221 sposobnostno, 70 zrelostno, 2 pa nobenega spričevala. Katehetov je bilo 882. Stanje pouka je bilo na 89 šolah prav dobro, na 321 dobro, na 241 dovoljno, na 88 manj dovoljno in na 15 nedovoljno. Telovadba se je učila na 637 šolah, na 476 šolah so bila telovadišča, na 255 tudi telovadsko orodje. Ženska ročna dela poučevale so na 405 šolah deloma razredne učiteljice, deloma nalašč za to stroko izkušene in nastavljene učiteljice. V prospeh kmetijskega pouka je bilo 162 dobro oskrbljenih šolskih vrtov in 235 vrtov za sadjerejo. V Sadjereji poučevalo se je na 420, v čebeloreji na 77 in v sviloreji na 13 šolah. Knjižnice za učence imelo je 666 šol, s 54.353 knjigami. Z učnimi pripomočki je bilo oskrbljenih 82 šol prav dobro, 247 dobro, 354 šol dovoljno, 72 nedovoljno.

(Konec prihodnjic.)

Ob ustji Savinskem, v dan 19. januarija. »Celjsko učiteljsko društvo« imelo je v dan 11. t. m. svojo glavno letošnjo skupščino, katere se je udeležilo sicer zadostno število udov, a bilo bi se je najbrže še več, ko ne bi bilo ravno tisti dan zeló grdo vreme. To in pa okolnost, da se je moralo zborovanje zavoljo raznih obzirov na drugi četrtek v meseci preložiti, opravičuje naj za zdaj vse izostale ude; nadejamo pa se, da se pri prihodnjih zborovanjih zbirajo tudi oni gg. udje, kateri so postali zadnji čas nekoliko mlačnejši pri obiskovanji našega vrlega društva. Ta mlačnost pojavlja se vzlasti pri starejših gg. učiteljih, mej tem, ko pa mlajši naraščaj tako rekoč tekmuje v zanimanju za društvo. Gotovo ni lepo in vzpodbujalno, ako s časom otrpnejo tako krepke sile, s kakeršnimi se ravno naše društvo ponasati more. Zato, vrli učitelji slovenski, ne izostajajte in radovoljno žrtvujte v duševni blagor in napredek učiteljstva tisto malo truda, kar ga vam prouzročuje pot v Celje! — Najmarljivejši obiskovalci društva in trden, neomajljiv steber njegov so, kar se užé samo po sebi razume, učitelji Celjskega okraja; o onih v Laškem okraji pa mi je zabeležiti žalostno resnico, da jih večina še pri društvu ni, in še izmej udov se jih le malo udeležuje zborovanja. Ne vem, kaj je temu uzrok! Da bi se smatrali užé tako izvežbanim, da bi jim ne trebalo nikake vzpodbude več, tega ne morem reči, a da je ravno zdaj v tem okraji najti prav malo zanimanja za družabno življenje, to je gola istina. Pa nadejamo se, da bode v prihodnje boljše.

*) Čisto slovenske šole ne dobiš nikjer na Štajerskem, če jo iščeš tudi z Dijigenovo svetilnico; na vseh se več ali manj poučuje tudi nemščina.

O zborovanji samem, navajam tu le glavnejše točke. Na novo sta vstopila gđe. Oračeva iz Št. Jurija in g. Kocbek iz Žalca. Po prečitani zapisnika in po naznanitvi društvenemu vodstvu došlih dopisov sdilil je učni poskus iz pisalno-čitalne metode. Poročevalec g. Pečovnik podal nam je po vsem dobro premišljen in prav ugodno razporedjen poskus o priučenju glasa „m“ na podlagi vzgledne besede »miš«. Za to temeljito in umljivo razpravo donela je g. poročevalcu občna pohvala. — Iz poročila tajnikovega o glavnem poročilu društvenega delovanja v preteklem letu, omenjam, da društvo šteje 45 udov, da je osemkrat zborovalo in da se je razven mnogih nasvétov in vprašanj razpravljalo o 10 predmetih razne in zanimljive vsebine. Gosp. predsednik še posebno zadovoljno poudarja, da je društvo uže s tem zelo napredovalo, ker se gg. društveniki tako obilo s poročili oglašajo, da vsi še na vrsto priti ne morejo. Dokler pa ima društvo tolike in take duševne podpore, dotlej se mu ni bati zasplosti ali celó propada, kajti okolu žive besede zbira se vse, staro in mlado, z nekim mladeniškim ognjem.

Za pregledovalce računov izvoljeni so bili: gđe. Oračeva in gg. Jug in Grah.

Volitve v društveno vodstvo pa so bile tako-le: predsednik — Lopan, podpredsednik — Vučnik, tajnik — Gabršek, blagajnik — Petriček, knjižničar — Kokot, pevovodja — Pečovnik, odbornika — Brezovnik in Jarc.

Društvo si naroči za tekoče leto sledeče liste: »Učiteljskega Tovariša«, »Popotnika«, »Vrteca« in »Pädagog. Zeitschrift«.

Kot poročevalci v posamezne liste se določijo: Brezovnik v »Popotnika«, Gabršek v »Učiteljskega Tovariša«, Kokot v »Südst. Post« in Kocbek v »Pädagog. Zeitschrift«. Dalje se določi, da bode društvo tudi v prihodnje vsak prvi četrtek v meseci zborovalo. Le ako bi bil v tistem tednu kak praznik, kateri se mora vsled določbe sl. dež. šol. sveta s poukom v četrtek nadomestiti, preložilo se bode zborovanje na drugi četrtek v meseci.

In tako naj društvo tudi v bodoče neustrašljivo koraka po nastopivši poti, ne oziraje se na ovire, katere bi se mu rade od nekaterih strani na pot stavile. Vezbanje v govorništvu in strogo pedagogično-didaktično vzobrazbo svojih društvenikov vedno pred očmi imajoč, rešilo bode čast učiteljstva in polagoma privedlo do boljšega izpoznanja tudi one učitelje, kateri so ga jeli po strani gledati.

Fr. Gabršek.

Iz Celja. (Vabilo.) V dan 8. febr. imelo bo »Celjsko učiteljsko društvo« v okoličanski šoli svoje drugo mesečno zborovanje na podlagi sledečega vzporeda: 1. Zapisnik. 2. Dopisi. 3. O veselosti mladine z ozirom na dom in šolo, razpravlja g. Miha Kokót. 4. O telovadbi, govori g. Anton Brezovnik. 5. Nasvétí. Začetek ob 11. uri predpoludne.

K obilni udeležbi uljudno vabi

odbor.

Iz Krškega. (O meščanski šoli.) Prijetno je poučevati takrat, kadar učitelj nima preveč učencev v svoji šolski sobi, katera se dá po zimi dobro kuriti, a po leti mu pa tudi vročina in soparica ne dela glavoboli. Pritoževati se zlasti takrat učitelju ni treba, če so učenci priskrbljeni s šolskimi knjigami in z drugimi potrebščinami, in če ima tudi učitelj potrebna učna sredstva pri rokah. Vsi ti pogoji se naši šoli izpolnujejo. Samo učnih sredstev za prirodopisni uk nismo še imeli; letos pa je nam na našo prošnjo poslalo c. kr. zoologično-botanično društvo v Beči precej prirodnin brezplačno, ravnateljstvo gimnazijsko v Ljubljani nam morda na priporočilo gospoda prof. Wurner-ja tudi kaj pošlje, sl. c. kr. okraj. šolski svét bode tudi neko svoto v to dovolil, in učiteljstvo bode pri znanstvenih predavanjih v to svrhu tudi nekaj novec nabralo. Na ta način se bode sčasoma napolnil še naš naturhistorični kabinet, in potem bomo z vsem preskrbljeni. Le radi učiteljstva bomo še nekako v zadregi. Predmete 2. stroke (naturoznanse in matematične) predava zdaj namreč za gimnazijo izprašan učitelj. Kadar se pa temu učitelju posreči, da pride na srednjo šolo, razpisana bode ta služba (800 gdl.), in kdo bode prosil za-njo? Želeti bi bilo, da bi se oglasil in tudi dobil to službo Kranjec ali vsaj Slovenec. A kdo je na Kranjskem iz 2. stroke izprašan? Edini g. Sp. v Kočevji, kateremu se pa ondi zdaj boljše godí, kakor bi se mu v Krškem. Drug — Slovenec mi pa ni znan, ki bi bil iz te stroke izprašan in še ne imel službe na meščanski šoli v kaki drugi deželi, kjer so pa meščanski učitelji boljše plačani, kakor pri nas. Radi tega bi bilo želeti, da bi mlajši učitelji slovenski delali preizkušnje tudi za meščanske šole, zlasti za 2. skupino.

Iz Radovljice. V dan 11. preteč. m. bila je tu izvanredna učiteljska konferenca tega okraja. V okrajni šolski svét sta bila izvoljena nadučitelja gosp. Jan. Trojar iz Bleda in g. Marka Kovšca iz Kroke. Ravno ta dva sta tudi izvoljena za 3 leta v deželno konferenco, ako bode treba. Čestitamo!

Iz Litije. V dan 18. preteč. m. je bila tu volitev dveh zastopnikov učiteljstva v okrajni šolski svet. Izmedj 33 v okrajni nameščenih učiteljev in učiteljic zbralo se jih je 29. Izvoljena sta bila nadučiteljja g. Jos. Cepuder iz Litije in g. Peter Gross iz Zagorja — oba naša.

Iz Polhovega Gradca. (Zahvala.) Slavni odbor »Národne šole« v Ljubljani daroval je tukajšnji šoli sledeče učne pripomočke: 100 lepopisnic, 50 računic, 50 spisnic, 30 risank, 12 tablic, 100 kamenčkov, 36 svinčnikov, 25 držal in pivnega papirja. — Za ta blagodušni dar se nižeja podpisana slavnemu odboru »Národne šole« v imenu uboge šolske mladine spodobno zahvaljujeta.

Krajni šol. svet in vodstvo Irazredne ljud. šole v Polhovem Gradcu v dan 14. prosinca 1883.

Štefan Rihar,
predsednik.

Alojzij Pin,
učitelj in vođa.

Iz Gorenjega Logatca. V pojasnenje dopisa iz Ljubljanske okolice v zadnji »Tov.« št. m. l. dostavljam: O času, ko se je okrajna učiteljska knjižnica iz Št. Vida preselila k sv. Petru v Ljubljano, izročil sem jaz svojemu nasledniku knjižničarju g. Adamiču razun razposojenih knjig vse s popolnim zapisnikom vred. Računov pa g. Adamič ni hotel vzprejeti prej, dokler ni bil še za knjižničarja izvoljen, ravno tako ne c. kr. okrajni nadzornik gospod Levstek, reki da raje vidi, ako to izročim novemu odboru. Vse to vzprejel je potem novo izvoljeni knjižničar gospod Adamič. Nekaj knjig in leposlovnih listov bil mi je bukvar mej tem časom doposlal, in te vzprejel je gospod Levstek vsled bukvarjevega dopisa do zadnje številke; da bi bila knjiga učitelju tukajšnjega okraja izposojena, ni istina. Ako bi se govorilo še o neredu knjižnice, bi jaz lahko imenoval koga drugega, toda stvar je zdaj v redu, tedaj raje molčim. Povsem pa rečem, da je bil krik o tem nepotreben.

J. Kernc.

Z Iga v dan 18. prosinca. Pri nas prikazale so se kozé epidemično. V vsi obširni župi ni vasi, da bi kozé več ali manj ne razsajale. Za kozami zbolé odraščeni in otroci; merjô pa vender le bolj otroci. Sleherni dan leži kak mrlič v mrtvašnici; ta teden ležalo jih je jeden dan naenkrat 6. Ker je v župi skoraj ni hiše, da bi ne imeli koz, so se mi kozé celó v šolo urinile, a žrtve dozdej še vender niso zahtevale. — Se vé, da je šola zaradi te bolezni zaprta; a s šolskimi uki bodemo zaostali, ker na deželi se navadno kaj prida le po zimi opravi. Pomagati si vender ne moremo!

Iz Ljubljane. Odbor »Slovenskega učit. društva« ima danes (1. febr.) ob 2. uri popoldne sejo v društveni sobi. — Drugo predavanje v »Slov. učit. društvu« bode prihodnji četrtek t. j. 8. t. m. ob 11. uri v III. razredu v gimn. poslopij.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na enorazrednici v Ljubnem na Gorenjskem uč. služba z letno plačo 400 gold., s stanovanjem in z užitjem nekega ustanovnega zemljišča — za trdno, ali začasno. Prošnje do 15. t. m. pri okrajnem šolskem svetu v Radovljici. — II. učit. služba v Šiški s 450 gold. letne plače, za trdno ali začasno. Prošnje do 5. t. m. pri okrajnem šolskem svetu Ljubljanske okolice v Ljubljani. — V Postojini dekliska uč. služba s 500 gold., ali slučajno uč. služba s 450 gold. letne plače. Prošnje do 15. t. m. v Postojini. — Nastavljanje II. uč. službe v Kranjski gori se je ustanovilo.

Na Štajerskem. Poduč. služba na peterorazrednici v Mariboru (nemški učni jezik). I. plač. red. Prošnje do 20. t. m. — Poduč. služba na čveterorazrednici na Kalvarienbergu (Graška okolica), II. plač. red. Prošnje do 2. t. m. — Poduč. služba na dvorazrednici pri sv. Miklavži (Ormuž), IV. plač. red. Prošnje do 15. t. m.

Premembe pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Jan. Hočevnar pride začasno v Dolino, gospdč. Kar. Petrič pa v Kočevje.

Na Štajerskem. G. Fr. Šetinc (iz Šmarij) zač. uč. v Ponikvo; g. J. Vranker (iz št. Jakoba v slov. Goricah) podučitelj v Makolje; g. Iv. Živko (od sv. Roprt) supl. v Laporje; g. I. Fistravec (Mar. uč. kand.), supl. v Leitersberg; g. I. Svetlin (Mar. uč. kand.), poduč. v Kamnico; g. Fel. Škrjanec, (Mar. uč. kand.), podučit. k sv. Roprtu; gg. M. Repič (v Novicerkvi) in M. Majcen (v Dobrni), postala sta def. poduč. na svojih mestih; gospá P. Majcen, učiteljica ročnih del za Brezule in Račje, gospdč. M. Majcen pa za sv. Barbaro in sv. Martin. — Gospodičini Irma Dominkus (poduč. pri sv. Marjeti pri Ptuj) in Anka Marsajler (uč. pri sv. Juriji na Ščavnici), sta umrli. N. v m. p.!